

שמעתא עמיקתא

גליון תק"צ | פרשת ויחי | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

האם במקום ספק דרבנן לקולא יכול לברך על קיום המצוה (ב)

א. כתב ה"ח¹ (סי' תרע"ב ס"ק ב) דאע"פ דאיכא ב' לישינא בגמ' (שבת כ"א) אי מצי להדליק נר חנוכה אחר שתכלה רגל מן השוק, כתבו המפרשים שיכול להדליק כל הלילה, לפי שתופסים דהני לשיני פליגי, ובשל סופרים הלך אחר המקל, וזו דעת רוב הפוסקים שיכול להדליק כל הלילה, כמ"ש הטור, והנ"ל נהוג. ומבואר בדבריו דכיון דספיקא דרבנן לקולא אמרינן דמצי להדליק אף אחר חצי שעה ולברך, דמחמת דספק דרבנן לקולא פסקינן דאכתי מצי לקיים המצוה ולהדליק בברכה.

מיהו לאו מילתא פסיקתא היא, דהנה גבי נטילת לולב דזמנו כל היום, כמבואר במגילה (פ:), כתב הר"ן (סוכה כ"ג): דגבי אתרוג לא אמרינן לענין היום השמיני מיגו דאתרוגא בלחיש, כמ"ש ספיקא לכולי יומא, משום דלבה"ש גופיה לא אתקציא, שהרי בה"ש אינו ראוי למצות אתרוג, שאפי' לא נטל כל היום אינו נוטל בה"ש, דכיון דלולב בזה"י מדרבנן בר מיום ראשון, ובה"ש ספיקא הוא, ספיקא דרבנן לקולא. והביאו ה"ח² בסי' תרס"ח.

וכתב המ"א³ (סי' תרנ"ב ס"ק א) דמשמע דאם לא נטל לולב עד בה"ש ביום א' נוטלו בה"ש, דספק דאין לחומר, משא"כ בשאר ימים דפטור. ומ"מ נ"ל דלטלו בה"ש בלא ברכה. וביאר הפ"ג⁴ (אי"א ס"ק א) דר"ל דבה"ש דשאר ימים יטלנו בלא ברכה, דאין טורח לטלו. וגם ביום הראשון בה"ש נוטלו בלא ברכה, ובשאר הימים ודאי אסור לברך ועובר על לא תשא. והביאו המשנ"ב⁵ (סי' תרנ"ב ס"ק ב) דליתא.

וע"ש בפ"ג דהא דאנו מברך ביום הראשון לאו מילתא פסיקתא היא, ועי' במחמ"ש⁶ שם דכתב דמשמע דבה"ש דיום ראשון דחייב לטלו דהוי ספק דאורייתא, מברך עליו (וכן משמע שהבין הא"ר⁷ (סי' ק"א). אולם אפשר דמ"ש המג"א דיטלו בלא ברכה קאי אפי' על בה"ש דיום ראשון, וכמ"ש המג"א בסי' תט"ו ס"ק ג' לענין דאם ספק לו אם שמע תקיעת שופר או נטל לולב, ביום הראשון וטקע ואינו מברך (דספק דאין לחומר), וליום השני א"ל לתקוע (דספק דרבנן לקולא). והנ"ח הדבר בצי"ע.

ומבואר דכיון דספיקא דרבנן לקולא, היכא דאיכא ספק אם השתא אכתי זמן חיוב, אמרינן דפטור מקיום המצוה וע"כ אסור לו לברך. (אלא דאם אפשר לו לקיים המצוה בכל כתב המג"א דעליו לקיימא). והיינו ממש איפכא מבקרי הבית.
ואפשר דס"ל לבי"ח דיש לחלק בין היכא דדבר ברור הוא דזמן המצוה הוא ביום בלבד, אלא דמספק"ל אם אכתי הוי יום, כגון דעומד בבחי"ש דסוף היום, בדכתיב אמרינן ספיקא דרבנן לקולא ופטור מן המצוה. לבין היכא דיש מח' מתי זמן המצוה, בדכתיב אמרינן דספיקא דרבנן לקולא ויכול לקיים המצוה בזמן הארץ ויותר כדעת המקל.
ב. איבאר לענין ספח"ח⁸ כתב הר"ש⁹ (פסחים פ"א סי' מ') משמיה דר"י דנראה דבספק חשיכה יכול לברך וא"צ להמתין עד שיהיה ודאי לילה, כיון דהוי ספיקא דרבנן, ועוד נראה דעדיף טפי סמוך לחשיכה משום תמימות. וכתב התוס' (מנחות סו. ד"ה זכר) דאין נראה כן. וכ"כ הר"ן (פסחים כ"ח). דאין זה נכון שיכניס עצמו בספק לכתחילה, והוי משום תמימות אין להחמיר בה"ש בתמימות שהוא מדרבנן ע"ש. והביאם ה"ח¹⁰ (סי' תפ"ט). ולמשה כתב בשו"ע¹¹ (סי' והמזקקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות". וביאר שם המשנ"ב¹² (סי' ק"א) דמניקין הדין היה אפשר להקל לספור אף בבחי"ש, כיון דהוא ספק לילה ואוליין לקולא בספק דרבנן, בספירה בזה"י שהוא מדרבנן לרוב הפוסקים.

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם יש משום מלאכת כותב בכתב דיגיטלי

א. מלאכת כותב ומוחק. ב. חק תוכות. ג. בשאר לשונות. ד. כתב משיט"א / כתב שלנו. ה. מלאכת כותב ומוחק בדבר שאינו מתקיים. ו. כתב שדעתו למחוק. ז. הקרנה אם חשיב כתב. ח. כתיבה באפר. י. מתקיים ע"י דבר אחר.

ראשית נדון בכתב המופיע במסכים המצוים ביותר בזמננו דהיינו מסך מסוג L. C. D. המורכב מתאורה לבנה המאירה באופן תדיר ועליה מערכת מסנני אור תחת השפעת שדה חשמלי המאפשר יציאת או חסימת האור ועל ידי כך משקפת המידע על המסך ע"פ הפקודות הניתנות לה. במסך זה הצבע השחור הוא העדר האור והצבע הלבן הוא צבע האור ללא חסימות.

א. **מלאכת כותב ומוחק**
תנן בשבת (ע"ג) הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות כו' חייב. ותנן עוד שם (קד:) כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם חייב כו'. וכן פסק הרמב"ם (שבת פ"א הי"ט-י). וכת' במגיד משנה (שם) שני' מהרמב"ם שאינו חייב על ב' אותיות אלא כשהן שם א', ר"ל שיש להם כונה כגון "רג"ל. וכן פסק הערוה"ש (סי' שם אות כד), וכן משמע מהמ"ב (סי' כב), אלא דעי' בבה"ל¹ (על סעי' ד"ה במשקין) שכתב שרש"י, רי"ו ועי"ב חולקים על הרמב"ם וס"ל בזה דעי"ב לא מצרכין שיהיה משמעות, אלא במתכוון לכתוב מתחילה תיבה גדולה ולא כתי' רק מקצתה.

ב. **חק תוכות**
ועי' בשבת (קד:) דאם נתכוון לכתוב ח"ת וכתב שתי זייניין פטור. וכת' הרשב"א (קד: ד"ה מהא) דשמעינן מהכא דכה"ג לא מיקרי חק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות, וכן שנטלו לנגו של דל"ת ועשאו רי"ש ואינו אלא כדיו שפנל על גבי האות ומעבירו, ע"כ. ומבואר דס"ל להרשב"א דחק לא חשיב כתב בענין מלאכת שבת.

אולם בספר התרומה (סי' קטו) כתי' על ש"ס הנ"ל דזה בכלל חק תוכות אלא דמקרי כתיבה להתחייב בשבת דבמלאכת מחשבת תליא וכיון שמתכוין לעשות אותיות אין קפידא באיזה ענין נעשו רק שעל דיו יהיו וע"י מעשו, ועל קרשי המשכן שהיו עושים אלף בי"ת לידע איזה בן וזוג לא היו חוששין באיזה ענין היו נעשות האותיות, אבל במקום שנא' וכתב צריך שיכתוב גוף האותיות ולא שיהיו נעשות מאליהן, ע"כ. וכן נקטו האו"ז (סי' תשטו), המרדכי (גיטין סי' שדמ), הסמ"ג (עשין ה) והר"ן (שבת לו: ברי"ף ד"ה גרסיה). והשו"ע (אורח חיים כ"ב סעי' ז') פסק בענין סת"ם דבכה"ג הוי חק תוכות. וביאר הב"ש (סי' קכ"ט ס"ק א) דאע"פ דהוי חק תוכות חייב בשבת משום דילפינן ממשכן דאפי' רשימה הוי כתב. והרע"א (מהדור ת"מ סי' לו) פירש דחייב כי סוף סוף עשה ב' אותיות כתיקונם, ורק במקום דכתיב "וכתב" לא מקרי כתיבה. ועי' בתשובת הרשב"א (ח"א סי' תרי"א) הובא בב"י (סי' לב) שמבואר דבכה"ג הוי חק תוכות. ועי' עוד בפמ"ג (שם מ"ז ס"ק טו), במנח"ח (מוסד השבת מלאכת כותב) ובנפ"א (שבת שם). והבה"ל (סי' שמ על סעי' ג סד"ה ששל) כתב דהרשב"א יחידאה הוא וכמ"ש בחי' רע"א בסימן ל"ב, ע"כ.

ג. **כשאר לישונות**
תנן בשבת (ק"ג) הכותב שתי אותיות בכל לשון חייב. וכן פסק הרמב"ם (פ"א הי"ט). אלא דעי' בגיטין (נ:) דאמרו דהקונה שדה בסוריא לקונה בפרורי ורשלי, למאי הילכתא אמר רב ששת לומר שכותבין עליו אונו ואפי' בשבת, בשבת ט"ד, כדאמר רבא בשבת ואמר לעכו"ם ועושה. ופרש"י אנו - שטר. אפי' שבת - אם לקחה מן העכו"ם ורוצה לילך לדרכו בשבת. כדאמר רבא בשבת (קכ"ט). משום ישוב אר"י - גרש כעכו"ם ולשבת ישראל בה, ע"כ. ועפ"ז כתי' בנהגות אשרי (מו"ק פ"ב סי' יח) בשם אור זרוע שמוותר לקנות בתים מן הגוי בשבת כיצד הוא עושה מראה הוא לו כיסים של דינרין והגוי חותם ומעלה לערכאות, ע"כ. והובא בב"י (סי' שו) וכתב דנ"ר דבוקנה בית באר"י מיירי וכדאמרינן בגיטין (נ:) ובב"ק (פ:), ע"כ.

וכתי' באור זרוע (ח"ב סי' עז וסי' פה) בשם ה"ר יואל ב"ר יצחק הלוי מבין שפירש שכתב כומרים או שאר כתבים לבד מאשורית ויונית אם כתבו ישראל בשבת פטור מה"ת דאינה כתיבה הויא ואינה חשובה מלאכה, דגרסי' בירושלמי מבה, בכל לשון אלף אלפא אשתא ביטא והוא לשון יונית ומשמע או בגופן שלנו או בגופו יונית, והיינו דאמר כותבין עליו אונו ואפי' שבת, וכן אומר לעכו"ם יעשה בגופו שלהם שאין בו אלא שבות דגזרו על גופי שלהם אטו גופי' דידן שאסור, ע"כ. והביאו הדר"מ (סי' שו אות ה). וכן מצינו בהגמ"י (תפליין פ"א אות עז ופ"ב אות מ) שכת' דהא דאמרינן פ"ק דגיטין כותבין עליו אונו אפי' בשבת פירוש שכתב עמים דאינו אלא משום שבות דגזרו על שלהם אטו על שלנו. וכן פסק הרמ"א (סי' שו סעי' יא). ופירש בפמ"ג (סי' שמ אי"א ס"ק י) דלפי דעה זו צ"ל דמה שאמרו במשנה הנ"ל דבכל לשון חייב היינו לפרש הלשון, אבל בעינן כתב אשורית. וכן פירש הנוב"י (אורח חיים סי' לא) דעה זו.

אלא דעי' בב"י (רס"י קכ) והמ"א (סי' שמ ס"ק ז) נקטו דלא כהרמ"א ע"פ הרמב"ם (שבת פ"א הי"ט הנ"ל).
ועי' בנבו"ב² (אורח חיים ת"ג סי' כ"ט שכת' שאף שהב"ש (שם) חולק על הרמ"א, ואע"פ כדאי רמ"א לסמוך עליו. אלא דעי' בדבריו בסי' ל"ג שהביא הוכחה דלא כהאו"ז, וסיים דעכ"פ האו"ז הוא יחיד בדעה זו ולא מצינו לו חבר, ואפי' אם נימא כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק אכתי אטו אמירה לנכרי לעשות דבר שהוא משום שבות מלתא זוטרותא היא, ע"כ. והחיי"א (לכל לו אות ה) כתי' דאפשר שבמקום הפסד גדול כגון לצורך חולה או לצורך מצוה, יש לסמוך על המתירין ע"י נכרי, וגם בזה צ"ע. והערוה"ש (סי' שו אות כ) כתי' דמצוה רבה למחוק דברי הרמ"א הנ"ל מן הספרים וכמה מן הפוקקים תליז בזה בעוה"ר ואין לזה שום מקום בדין ורח"ו לומר כן, וכן האריך בזה בעל מ"ב³, ע"כ. והמ"ב (סי' שו ס"ק מו) כתי' דדעת או"ז דעת יחידאה היא ובכל לשון חייב כדאייתא במשנה. ועי' בשו"ע⁴ ד"ה בכתב בשבת, שכת' שמה שהעתיק הרמ"א את דברי האו"ז היינו כדי לחוש לשיטתו בענין האמירה לעכו"ם.
ד. **כתב משיט"א / כתב שלנו**

אלא דעיי"ש בהמ"א שהביא בשם הג"מ (סוף פ"ב אות מ) שכת' דכתיבה דקה שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב, דאפי' אם האות חסר זיון לא חשיב כתב לענין שבת החמורה כמבואר בשבת (ק"ה), כ"ש הכא. ותמה עליו המ"א דהרמב"ם כתי' דהכותב בכל כתב ובכל לשון חייב ואפי' משתי סמינות, ופירש המגיד משנה אפי' אין אותיות ידועות רק סימן בעלמא כגון נוניין הפוכין גבי וניסוע עכ"ל, והא דעי' זיוני היינו בכתב אשורית דכ"ז שלא זיינן לא נגמרה מלאכתו ואפשר דכתיבה דקה נענין פטור כיון שהוא נלקח מכתב אשורית, אבל בכתב עכו"ם כיון שהוא כתב שיהיה לחמה לא יתחייב, וכ"כ ה"ח⁵ באה"י (סי' קכז) לענין ג"ט, ע"כ. ועי' בהמ"א ס' תקמ"ה (סי' ק"א) שכתב דהב"ח שכתב בענין כתיבה בחוה"מ דמשיט"א לא מקרי כתב כלל כו' ועמ"ש סי' ש"מ ס"ה, ואפשר דמטעם זה נהגו להקל בכל הכתבים ויש להם על מי שישמכו. ועי' במחצ"ש בסי' ש"ו (סי' ק"א) שכתב דכתב שלנו דהיינו כתב משיט"א הוי דרבנן, אלא שהמ"א כתי' דאפשר דהמגיד משנה שהיקל בכתב לועזי וכתב משיט"א ס"ל כהרמ"א דשאר לשונות הוי מדרבנן, ע"כ. נמצא דלא ברירה ליה למסקנא אם אפשר להקל בכתב משיט"א. והפמ"ג (סי' רמז מ"ז ס"ק ו) וסי'

שו מ"ז ס"ק ז נקט בכתב משיט"א הוי דרבנן להרמ"א הנ"ל. וכן מבואר בבה"ל (סי' תקמ"ע על סעי' ה ד"ה אפילו). והנה כתב מחשב י"ל דחשיב כתב משיט"א (אי"א כתי' ב' פ"ט) מכתב אשורית וע"כ בנ"ד יש לצרף דעת המקילין. וכן ראיתי במנח"ש⁶ (ח"א סי' צא אות יא) שצירף דעת הרמ"א וכתב דכ"ש בכתב משיט"א דקיל טפי כו', ע"כ. ועי' בשד"ח (לכלל מני הכי כלל קיא).
ה. **מלאכת כותב ומוחק בדבר שאינו מתקיים**
איתא בשבת (קד:) כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים, פטור. וכן הוא בתוספתא (פ"ב ב"ה) דאינו חייב עד שיכתוב דבר שהוא של קיימא על דבר של קיימא. וכן פסק הרמב"ם (פ"א הי"ט) והוס"ף שכן הוא לענין מוחק. והביאו המ"א (סי' שמ ס"ק ז) והמ"ב (סי' ק"ב).
ובענין גדר מתקיים שנינו בשבת (ק"ב) זה הכלל כי העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת בשבת, חייב. ופרש"י בשבת - אעושה מלאכה קאי, ע"כ. משמע דס"ל למחוק אלו בא למחוק גדר במלאכה המתקיימת, שצריך שהמלאכה תתקיים בשבת ותו לא, אלא על עושה מלאכה קאי, ולעולם י"ל דמתקיימת הוי יותר משבת לחוד. וכ"כ הבית יצחק (אורח חיים ר"פ ק"ב) דעת רש"י. וכרש"י פירש הר"ן (לא. ברי"ף ד"ה בשבת), הנמוק"י (שם ד"ה בשבת), המאירי (שם ד"ה וז' והתוס' נ"ט) וסי' מי"א ד"ה בשבת.

ועי' בהמ"א (סי' שמ ס"ק ז) והמ"ב (סי' ק"ב).
ובענין גדר מתקיים שנינו בשבת (ק"ב) זה הכלל כי העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת בשבת, חייב. ופרש"י בשבת - אעושה מלאכה קאי, ע"כ. משמע דס"ל למחוק אלו בא למחוק גדר במלאכה המתקיימת, שצריך שהמלאכה תתקיים בשבת ותו לא, אלא על עושה מלאכה קאי, ולעולם י"ל דמתקיימת הוי יותר משבת לחוד. וכ"כ הבית יצחק (אורח חיים ר"פ ק"ב) דעת רש"י. וכרש"י פירש הר"ן (לא. ברי"ף ד"ה בשבת), הנמוק"י (שם ד"ה בשבת), המאירי (שם ד"ה וז' והתוס' נ"ט) וסי' מי"א ד"ה בשבת.
ועי' בהמ"א (סי' שמ ס"ק ז) והמ"ב (סי' ק"ב).
ובענין גדר מתקיים שנינו בשבת (ק"ב) זה הכלל כי העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת בשבת, חייב. ופרש"י בשבת - אעושה מלאכה קאי, ע"כ. משמע דס"ל למחוק אלו בא למחוק גדר במלאכה המתקיימת, שצריך שהמלאכה תתקיים בשבת ותו לא, אלא על עושה מלאכה קאי, ולעולם י"ל דמתקיימת הוי יותר משבת לחוד. וכ"כ הבית יצחק (אורח חיים ר"פ ק"ב) דעת רש"י. וכרש"י פירש הר"ן (לא. ברי"ף ד"ה בשבת), הנמוק"י (שם ד"ה בשבת), המאירי (שם ד"ה וז' והתוס' נ"ט) וסי' מי"א ד"ה בשבת.

אבל **הרמב"ם** (סי' שיי' א) כתב ' **כל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת פטור**. **וכתי' המגיד משנה** דזה נלמד מדין הכותב שזאינו אלא בדבר המתקיים כמבואר בפרק י"א (ה"ט) ובמשנה (ס) זה הכלל כל העושה המלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חיוב, ע"כ. ומבואר דלא כפיורשי **רש"י**. וכן מצינו **בריטב"א** (קב: ד"ה זה) **בשם יש שפירשו**. וז"ל **"הגר"א בשנות אליהו** (סי' ס"ה) אפי' אם מתקיימת כן בשבת לבד נמי חיוב הואיל ומחשיב אותה לשבת הוי מתקיימת בשבת וחייב, ע"כ.

וכתי' **השעה"צ** (סי' ש' אג סה) שמהמשה הנ"ל משמע לכאו' דאפי' אם מתקיימת רק על יום השבת לחוד, וכן משמע ברמב"ם, אכן בריש"י שם משמע דבעינן שהיה מתקיים תמיד ולא די ביום השבת לחוד, עיי"ש.

אלא דעי' **ברשב"א** (קטו:). שכתב' דכתב שמתקיים קצת עד שדרכן של בני"א לכתוב בהן דברים שאינן עשויין לקיימו ועולם אלא זמן א', כספרי הכזרונות וכיוצא"ן, לענינן שבת מלאכת מחשבת היא וחייב. והביאו **הבה"ש** (סי' שמ על סעי' ד"ה במשקין). וביאר **המנח"מ** (ח"א סי' צא) שאין די שהיה הכתב מתקיים לאותה שבת, שהרי אין כותבין זכרונות אלא בכתב שמתקיים זמן רב. ועי' **במנח"י** (ח"ו סי' יג) - שנקט להחמיר כהרמב"ם. וכן דעת **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש שבת מ"ב א"ז). ועי' **בטשו"ע** סי' שיי"ז לענינן קשר שיי"ק דבעי' לזי' ימים. ועי' **בקובץ תשובות** (ח"ג סי' ס) משי"כ לחלק בין מלאכת קושר לשאר מלאכות.

- כתב שדעתו למחוק**

ובנידוי יש לדון אם חשיב כתב מתקיים, שהרי כשעוברים מתוכנה לתוכנה הכתב שבמסך נמחק, כמו כן כל שממשיכים לכתוב ומוסיפים שורות הכתב העליון הסמוך לסוף המסך מפסיק להופיע במסך (אעי"פ שנשמר בזכרון המחשב). והנה דעת **האבנ"ז** (או"ח ר"י א"ז אות טז) שהכותב ע"מ למחוק לא חשיבא כתיבה מתקיימת, אעי"פ שמתקיים מחמת עצמותו. וכן דעת **הפמ"ג** (א"ח סי' ק"ה) ו**החיי"א** (ככלל לא אות ד), ואעי"פ שלדעתם שם כבה"ג מותר לכתחלה, שאני התם דחלקי האותיות כבר קיימות, עיי"ש. ואף **לחזו"א** (סי' סא סי' א) דפליג על סברת **האבנ"ז** י"ל דיודה בני"ד שהמחשב עשוי ומיועד לכתובה ומחיקה דלא חשיב מתקיים, וכן משמע מדבריו שם. ושור"ר שכן נקט **הגר"ק צ"ל** (ארחות שבת פט"ו הגה נה). וכתבנו מזה **בשמעתא עמיקתא** גליונות שצ"א ורפ"ד.

וכמו כן היכן שמופעל במחשב שומר מסך וכדו' (דבר הגורם שהכתב ימחק באופן אוטומטי), או היכן שהמסך מתכתב באופן אוטומטי אחרי כמה דקות שעמד ללא פעולה, גם חשיב אינו מתקיים.

אלא דיש לדון בזה ע"פ **המ"א** (סי' שמ ס"ק ז') **(ה"ח הרמב"ם** (ס) דאינו חיוב בשבת על מלאכת כותב אפי"כ כותב בדבר העומד על דבר העומד וכן המחוק, ומי"מ הכותב על בשרו חיוב ממני שהוא עור אעי"פ שחמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק. וכן פסק **המ"ב** (סי' קב). וביאר **המחצה"ש** דאעי"פ שדבר אחר דהיינו החמימות גורם שאינו מתקיים, מ"מ נקרא כותב ע"ג דבר המתקיים, מידי דהוי אכותב על עור ממש שעכ"פ ברוב ימים עיי' וישנו ימחק ואפילו הכי חיבי, ע"כ. ואפי"כ בכתב שעומד להמחק מחמת דבר אחר כגון מחמת הפסקת השמול וכדו' י"ל דחשיב כתב מתקיים.

ועי' **בשבת הלוי** (ח"ו סי' לו) שהביא **התנוצצות חיים** (סי' יא - ג) שהוכיח **מהרמב"ם** הנ"ל דגדר כתב מתקיים אינו תלוי ב"יפועל" דהיינו בעשה מעשה המתקיים, אלא ב"יפעל" דהיינו שאינו בכלל כתיבה כל שהכתב עצמו אינו מתקיים, ולכן בכת' על העור שהכתב נמחק עיי' חמימות בשרו שהוא ענין המתחדש אחרי הכתיבה שפיר יש על הפעל של המלאכה והיחודש המחיקה כנמחק מחדש. ועפי"ז כתי' **בשבת הלוי** דכתב אלקטרוני כיון דמתקיים בשעתו חשיב כתב מתקיים.

אלא דיש לדחות דעד כאן לא קא' **הרמב"ם** דכתב שעתיד להמחק מחמת דבר אחר חשיב מתקיים אלא בכתב שכל עצם קיומו הוא מחמת עצמו אלא שדבר אחר גורם לו להמחק, אבל כתב אלקטרוני שכל עצם קיומו הוא מחמת דבר אחר דהיינו כח החשמל, אם החשמל שהוא סיבת קיומו עתיד להפסק חשיב שפיר כתב שאינו מתקיים אף להבנת ה**תנוצצות חיים**. וכמו כן אם עתיד להמחק עיי' שומר מסך וכדו' נמי חשיב אינו מתקיים כי כבה"ג הכתב גופא נעלם באופן אוטומטי וחשיב ככתב שעתידי להמחק מחמת עצמו. וכן ראייתו שהיא דעת **הגריש"א זצ"ל** (ס) לענינן כתיבה בשבת.

- הקרנה אם חשיב כתב**

וגדולה מזו י"ל דכתב אלקטרוני זה אינו בכלל כתב כלל, דהרי מבואר לעיל בפתחה שהאותיות נוצרות עיי' חסימות של אור ואין בו שום ממשות ומציאות של קיום לכתב בדומה לשימוש במראה דשרי כמבואר **בשו"ע** (סי' ש), כי אינו אלא שקיפות בעלמא. ובדרך זה מציינו **בשבת הלוי** (ח"י סי' ס) **בשם הגרש"ז זצ"ל** שהתיר להשתמש בשקופיות מול מקרן הדלוק מערי"ש. וכן מותר לעשות צורות בצל. ונראה שכן כוונת **הגרש"א זצ"ל** (נשמת אברהם סי' שמ ס"ק א') שנקט דמחשב אינו בכלל כתב משום שהוא ירי של אלקטרונים. ועיי' עוד **בששבות והנהגות** (ח"ג סי' שבה) שכתב שאין זה כתב העומד בעצמו, אלא האלקטרי מעמידו ברגע, שבכיובי אלקטרי מתכבים מיד, וכפי הראות אין בו ממש. ועיי' **בבצל החכמה** (ח"ו סי' סה) שהתיר להתייצב בכניסה של בנין בכוונה שעיי"כ תהיה צורתו נקלטת על המסך וידע השומר לפתוח לו השער, דאין זה אלא כמסתכל במראה שאעי"ג שצורתו נקלטת במראה היתר גמור הוא. ועיי' עוד צדדים להתיר לעבור במקום שיש מצלמות **בשמעתא עמיקתא** גליון רנ"ו.

- כתיבה באפר**

ועתה נדון בענינן מלאכת כותב במסך מסוג E-INK המורכב משדה מגנטי ועליו אבקה מגנטית לבנה ושחורה, ולפי פקודת המחשב המגנטים נותנים צורת כתב. כתב זה מתקיים אף כשהמחשב מכובה כי אין הקרנת אותיות באמצעות אור או חשמל (פרט לצורך העברת דף או ספר אחר הגורמת יצירה של צורה חדשה שאז יש צורך בכח החשמל).

כתי' **השו"ע** (סי' שמ סעי' ד) דיש לזוהר שלא לכתוב באצבעו במשקין על השלחן או באפר. וביאר **המ"ב** (סי' ק) או באפר - היינו ששרט באצבעו כמין אותיות באפר נגוב וחי"ה בחול. ואם רשם כמין אותיות בדברים הקרושין כגון בדם וחלב שנקרש משמע בתוספתא דחייב, כי בעינן שיכתוב דוקא בדיו או בשאר דבר כיוצא"ב שרישומו מתקיים אפי"ה מדרבנן אסור אף באינו מתקיים.

- מתקיים עיי' דבר אחר**

אלא דיש לדון בני"ד האם נימא דאעי"פ דהכתב נוצר עיי' אבקה מ"מ כיון שמתקיים עיי' מגנט חשיב מתקיים.

ועי' **במ"א** (סי' שמ ס"ק י) שכתב' דמשמע **בגיטין** (ב) שאם תוחב אותיות של כסף ע"ג בגד מקרי כתב, ואפי"כ אפשר דאסור לעשותו בשבת. ופירש **המחצה"ש** דמיררי שתוחבן עיי' שרוי"ף - הברגה. ו**הנש"מ** (ככלל לא אות ג) פירש דמיררי שתוחבן עיי' מחט. והקשה **התוספת שבת** (סי' ק"ד) על המ"א דאדרבא **בגיטין** משמע דלא הוי כתב, דאיתא שם אין העבד יוצא לחירות בכתב שעל גבי כיפה ואנדוכתרי. ו**פרש"י** (ד"ה א"דוכתרי) הם תכשיטים, ואם רקמו עליהן אותיות גט שחרור אינו כתב, לפי שאינו כתוב וקבוע, אלא מוטל על הבגד ושני ראשוני תחובים. הרי משמע דאינו כתב. וצ"ל דמיררי שגם באמצעה הם תחובין בבגד ולכן מקרי כתב, ואפי"כ נמצא שהמ"א סתם בשקופיות שהיה לו לפרש, ע"כ. אולם **במחצה"ש** (ס) כתב' דאין סתרא חלקב ככה"ג. ועיי"ש שביאר דעיי' דלא מקרי כתב אלא הרשום בדיו וסומנים ורושם אותיות או צורות או שרמנים, אבל כשהאותיות הן של כסף וגם האות עשוי כבר אלא שהוא מחבר האותיות על דבר אחר, כה"ג ס"ד דלא מיקרי כתב, לזה כתב המ"א דמשמע מגיטין דמיקרי כתב, אלא הדתם לענינן גט הוי כאלו האותיות פורחות באויר, וזה לא שייך לענינן שבת, ולפי שאין זה הכרח גמור, דאפשר **רש"י** חד מתרי טעמי נקט, לכן כתב מ"א ואפי"כ אפשר דאסור כו', עיי"ש.

והנש"מ (ס) נקט בדרכ"ש של **התוס' שבת** דבגיטין משמע דכשמחבר האותיות היטב שיהיו קבועין, הוי כתב. אך י"ל דדוקא במעשה רוקם שעושה מעשה בגוף האות, משאי"כ באותיות של כסף שהאותיות כבר נגמרו רק שמתחבר בתבד, י"ל דגם רש"י מודה דאינו כתב, דהא מהאי טעמא חק תוכות לא מיקרי כתב משום שאינו עושה מעשה בגוף האות, ומאי שגם אם מחק קצת מהאות דלא נקרא כתב משום שלא עשה מעשה בגוף האות, ומכל שכן באותיות של כסף. ובדרך זה כתי' **החלקת יעקב** (או"ח סי' קסא אות ג). ו**המ"ב** (סי' קב אות ח) הביא דברי **המ"א** וכתב שהוא משום שהוא "כענין" כותב ו"כענין" מוחק. ומשמע שאין זה אלא מדרבנן. שור"ר שכי"כ **בתפאר"י** (לככלת שבת סוף אות לב) משום שלא עשה האות משאי"כ הכא האות עשוי ועומד, לכן נ"ל דאסור רק מדרבנן, ע"כ.
מבואר מכל זה שכתביבה המתקיימת עיי' דבר אחר חשיב מתקיימת, אלא שאם האות כבר קיימת אין בזה אלא איסור דרבנן אבל היכן שאינה כתי שלמה נרי' **מהתפאר"י** דאסור מה"ת, וכן בני"ד הרי הכתב אינו קיים, אלא די"ל דדלמא דבכה"ג חשיב ככותב כלאח"י, כי אין הדרך לכתוב עיי' פיזור אבקה המתפוררת לצורת אותיות. ובר מין דין לסברת **האבנ"ז** ודעימיה כיון שהדרך למחוק הכתב המופיע על המסך חשיב אינו מתקיים.

מוסקתא דדינא

כתיבה בשבת בכתב המופיע במסך מחשב וכדו' המקרין אותיות, תמונות וכיוצא"ב, נרי' שאין בה משום מלאכת "כותב" דאורייתא. ואף במסך שהכתב המופיע בו מורכב משדה מגנטי ועליו אבקה מגנטית לבנה ושחורה. ומי"מ כל זה בענינן מלאכת כותב, אבל אכתי יש בזה איסור מחמת שימוש בחשמל בשבת. ובענינן לעבור דרך מצלמות אבטחה וכדו' בשבת, עיי' משי"כ לעיל אות ז'.

והשתא ל"ק נמי מ"מ מ"ש **הבה"ש** בסי' רס"א (ד"ה עירובי הצרות) דבשאר דברים מלבד עירובי הצרות אמרינן דבהיש"ש אינו יוכל לברך דקמ"ל ספק ברכות להקל. דשאני התם דקאי על בה"ש דציציתא היום. ו**השבט הלוי** (או"ח סי' יג) נשאל על הא דסי' תפי"ט, מהא דסי' תר"בי דבוטל לולב בה"ש גם אם לא נטל כל היום לא יברך. והשיב דשאני ספח"ע דמלבד טעמא דספק דרבנן לקולא יש טעם נוסף הנוכר בתוסי' דבהיש"ש מקרי תמימות טפי. עיי"כ. אולם מסתימות המגני"ב דביאר טעמא משום דספק דרבנן לקולא אין נראה כן.

ג. והנה גבי נט"יי פסק **השו"ע** (סי' ק"ס סי"א) דמים שיש לו ספק אם נעשה בהם מלאכה, או אם יש בהם כשיעור, או אם הם טמאים, טהור, ויש מי שאומר דאם יש לו מים אחרים יטול דיו ויוציא עצמו מן הספק. וכתב' ה**ט"ז** (סי' ק"ט) דהטעם דמקילין בספק ידים, הוא מפני שנטילת ידים דרבנן וספיקא דרבנן דהקל. וכתב **הפמ"ג** (משב"ז סי' ק"ט) דאעי"ג דמברכין על נט"יי ויש חומר לא תשא, י"ל כיון דהנטילה כשרה לית כאן לא תשא (עיי"ש משי"כ עוד בזה). והביאו דלינא **המשנ"ב** בבח"ל (סי' ק"ס סי"א ד"ה מים שיש לו ספק). אולם לענינן **מש"ש השו"ע** (סי"ב) דמ"א דאין נטילת מים ראשונים אלא במים בלבד, וי"א היין כשר לנט"יי, ויש מי שאומר שכל מי פירות ראויים לנט"יי בשעת הדחק. כתב **המשנ"ב** (סי' ק"ט) דלדינא יש להורות כדעה השלישית להחמיר בין ולהקל במי פירות בשעת הדחק. ואעפי"כ כתב **בשה"צ** (סי' ק"ט) דלענינן ברכה נ"ל דלא יברך על נטילה זו.

ובפשטות יש לחלק דשאני במים שיש בהם ספק אם נעשה בהם מלאכה או אם יש בהם כשיעור, דדבר מוכרח הוא לדינא דיכול ליטול בהם מחמת דספק לקולא, ועיי"כ מצי נמי לברך על הנטילה, משאי"כ בוטל במי פירות דהוא מח' הפוסקים אי יוכל ליטול בהם, אלא דאנן תפיסין לקולא מחמת דספק דרבנן לקולא, דבכה"ג ט"ל לא יברך.

אולם עניינן **במשנ"ב** סי' תפ"ו סי"ק א' דכתב דלענינן מרור שהוא דרבנן יש לסמוך בדיעבד אם אכל שליש ביצה, אך לכתחילה כיון שצריך לברך על המרור נראה דאין להקל בזה, אם לא שהוא אדם שלוש וקשה לו יכול לסמוך ולאכול בין כשלוש. ומשמע דאם הוא חולה וקשה לו יוכל אף לברך (אעי"ג דבשו"ע שם הזכיר רק דעת הי"א דשיעור כזית כחצי ביצה).

העולה לדינא - א. מצוה דרבנן שזמנה ביום, היכן שעומד בבח"ש של סוף היום, אינו יכול לברך על קיום המצוה, דכיון דספיקא דרבנן לקולא הרי פטור מקיום המצוה. מיהו היכא דאפשר לקיים המצוה ללא טורח נכון שיקיים המצוה בלא ברכה. ג. במצוה דרבנן שזמנה בלילה, היכן שעומד בבח"ש של כניסת היום, נראה דיכול לקיים המצוה בברכה. מיהו ראוי דימתן עד צאת הכוכבים. ג. במצוה דרבנן דהוכרע לדינא בפוסקים לקולא מחמת דספק דרבנן לקולא, נראה דיכול לברך על קיום המצוה. ד. היכא שנהלקו הפוסקים ובא להקל במחלוקתם מכח ספיקא דרבנן לקולא, לא כל המקומות שווים בדבר לענינן הברכה.

בכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א
מו"ץ הקהילה ההרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

ענינים שונים בעבודת השם

רוממות החיים עם הקב"ה בכל עת - נרי', כי אם היינו חיים בפשטות ובתמימות על - המה הכרחי שה' יתברך נמצא בבתינו, מעורב בכל רגע בחיינו, ורק אנחנו מכל הברואים, העליונים והתחתונים יכולים לקיים את רצונו ותפצו, ולהשלים את מאוויו שהם "איווה קב"ה להיות לו דירה בתחתונים" הרי היינו פותחים לו את שערי בתינו, וביתנו היה מתנהל בשלוה ונחת ביודענו כי אנו דרים עם השכינה. **כאשר יהודי יודע כי כל מצב שאליו הוא נקלע בביתו בא לו מאת ה', כל דרכו והנהגתו היו משתנים לגמרי. הוא לא כועס ולא מלתנן, הוא היה מכיר יודוע כי אין אדם בעולם שיכול לגרום לו כחוט השערה עגמת נפש אם לא שהבורא יתברך החליט כך, אדרכא זהו ניסיון שהעמידו עליו מן השמים לטובתו הנצחית. כאשר יהודי חי לאור זאת, הוא מתחיל לחוש שהוא נמצא תמיד לפני ה', וממילא הנהגתו כולה היא כיושב יחד עם המלך, הוא אינו מתוכחב ואינו רוטן על שום דבר, והנהגתו כולה משתנית לטובה...**

לענינן זוהי המהפכה לה אנו דוקיקים בדורנו, מוטלת עלינו משימה לשנות כיוון, להחליף את הגישה והיחס לכל עבודת ה', להשריש בלבינו את "שיותי ה' לנגדי תמיד" לחיות שוב באופן טבעי את האמונה המושרשת בקרבינו. (רבי עזריאל טאובר זצ"ל, פרקי מחשבה הבית היהודי עמ' יז)

נערך מתוך ספר "עבודת הפרשה"

להאזנה לשיעורי בעמח"ס שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישיר 073-295-1244

יו"ל להצלחת עם ישראל, לרפו"ש של כל הפצועים ולשוכם של כל השבוים והנעדרים במהרה

להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לרו"ל: amikta@amikta.co.il **- לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל" 052-767-0503**